

Bir zamanlar Antakya

Deprem, binbir tat, renk ve kokuyu içinde barındıran Antakya'nın ünlü Uzun Çarşı'sını ve esnafını etkilese de sahip olduğu eşsiz hayal bu kentin kendisini onaracak, yaralarını sarabilecek ve kendini yeniden yaşatacak güçlü kökleri olduğunu söylüyor.

Akın Atauz

01/04/2023

aatauz@yahoo.com

Son yazılarda;

- Deprem bölgesi için nasıl bir gelecek/ bu geleceğin belirlenmesi için nasıl bir yöntem ve bu yöntemin demokrasisi/ yerel toplumun geleceğinin kendisi tarafından belirlenmesinde kamu yönetiminin (merkezi ve yerel) nasıl bir tutumu olabilir?
- Sivil toplum (hem bölgenin kendi sivil toplumu hem de ülkenin her yerinden dayanışma sağlayan örgütler) ve örgütsüz/ her şeyini kaybetmiş insanların kendi ihtiyaçları ve gelecek düşüncelerinin birlikteliğinin nasıl kurulabilir?
- Bir anlamda “katılımca bir planlama” yapılabilir mi, nasıl yapılabilir?

sorularını tartışıyoruz.

Ancak bu hafta, 2022 Mayıs ayında gördüğüm kent ile ilgili olarak yazacağım. Daha önce kentin **Harbiye** ilçesi ile ilgili [gözlemlerimi yazmıştım](#). Ama asıl kenti, **Antakya**'yı anlatmamıştım. Oysa gördüğüm kentin artık olmayan ama belki zamana göre değişerek de olsa yeniden kurulabilecek o canlı ve kendisine özgü kimliğinin görkemiyle yeniden var olması arayışları sırasında, kentin eski dokusunu/ yaşamını anımsamakta yarar

olabilir. Buradakiler sadece benim görebildiklerim. Gerçek kentin ne kadar küçük bir yansıması...

Antakya defterimden bazı notları aktarıyorum:

Uzun Çarşı

Öğle saatlerinde kalabalık bir yaya bölgesi. Dar bir sokak. Bütünüyle çarşıda dolaşanlara ait. Yerdeki taş döşemesi orijinal haliyle kalmış ama iki yana doğru yenilenmiş. Yolun ortası için “Fransız daşı, kullanıldıkça parlar” diyorlar. Gerçekten bu doğal ve renkli döşeme taşlarının irice ve her birinin aşınmış kubbemsi biçimi ve parlak dokusu çok çekici... Ama çarşı o kadar kalabalık ki, o dokuyu görmek çok zor. Her taraftan sanki bir bolluk ve bereket fışkırtıyor.

Sokağın iki tarafındaki küçük dükkanlarda giysi, çeşitli kadın ve erkek elbiseleri ve ayakkabı satan dükkanlar var ama daha çok, tezgahlara dizilmiş/ iplere asılmış yiyecekler, otlar, taze sebzeler, işlenmiş gıda ürünleri satılıyor. Her tarafta peynirciler, künefeciler, baharatçılar ve kasaplar var. Her birinin rengi ve parlaklığı ayrı: Tatlıcılar, kıvamlı kerebiç ve tatlı yapılacak malzemeler, zeytin çeşitleri ve zeytinyağları... Çarşı insanlarla dolu ve onlarla birlikte bu müthiş renklilikte ve parlaklıktaki nesnelerin önünden hep birlikte ve sanki yavaş bir tempodaki bir akışa kapılmış gibi yürüyorsunuz. Çarşı tarçın kokuyor.

Mekan çok dar ve hareketli ama küçücük bir aralık bulunmuşsa, oracıkta, dükkanların önünde veya arasında minik bir sofracık kurulmuş, çarşı esnafından birileri/ ustalar ve çıraklar bir arada yemek yiyor... Başlangıçta havada ekmek kokusu varsa da fırınlar çörek yapıyor ve tezgahlarına çeşitli börekler, ekmekler ve kurabiyeler koymuşlar. Kırmızıbiberler, kuru otlar serpiştirilmiş çöreklerle ve susam/ çörekotu... Kahveler çok

güzel, çifte kavrulmuş ve tam karşıdaki köşede, üçgen bir yol ağzında bir turşucu dükkanı var; onun tam karşısında ise küçük minareli bir çarşı camisi.

Sokağın üzeri plastikten yapılmış bir tonozla kapatılmış. Bunun harika bir şey olduğu söylenemez ama belki yaz güneşi çarşayı çok yormasın diye en kolayından bir korunma sağlamış; limon-portakal renkli pleksiglas tonozların hemen altında, nerdeyse her yerde, insan boyundan epey yüksekte ipler gerilmiş ve bu iplerde askılarla asılmış elbiseler, kumaşlar, dokumalar, şallar esintide dalgalanıyor.

Çarşıda, dükkanların önündeki daracık sokağa doğru uzanmış kutulardan, plastik bidonlardan ve bazen ahşap kasalardan daracık tezgahlar kurulmuş ve üzerleri çeşitli türdeki mallarla dolu. Geçerken her şeye, birbirinize sürtünüyorsunuz ama daha çok akışkan bir halin içinde dura-kalka, yavaş yavaş ilerliyor gibisiniz. Çarşının bir sesi var. Kimse bağırmadığı, sesler çok yüksek olmadığı halde ara-sıra ezan sesinden başka türlü sesleri tam olarak anlayamıyorsunuz, ama seslenen bir şeyler hep var sanki...

Kalabalığı oluşturanlar sanki daha çok kadınlar ve çocuklar; dükkanlardaki satıcı esnaf genellikle erkek, ama kadın satıcılar da var. Kalabalığın arasından bisikletler, motorlar ve tekerlekli seyyar satıcılar geçiyor. Kadınların büyük bir çoğunluğu oldukça özgür bir biçimde, pek de geleneksel örtünme biçimine uygun olduğu söylenemeyecek tarzda çok hafif bir örtüyle yetinmişler. Sanki daha modern bir giyim tarzını seçmişler, ama sıkıca örtünmüş çarşafli kadınlar da var.

Erkeklerde yaygın olan giysi ise tam göğsünün üzerinde, iri harflerle yazılmış İngilizce bir sözcük olan rengarenk tişörtler, blucin türü bir pantolon ve "Nice" türü plastik bir ayakkabı ya da bir terlik... Hepsi tıraşsız ve bazıları sakallı. Ana sokak ve çarşıya çıkan yan sokaklar, ana kapısı çarşı sokağına doğru olan hanların avluları, her yer sanki bir kaynaşma içinde /kendi temposuna göre akmakta olan bir karmaşa durumunda...

Alış-verişini yapmış olanlar ya kendilerine ait bir kap/ kase içinde taşıdıkları yiyecekleri/ tatlıları evlerine götürüyor ya da naylon torbalardan dışarı taşan diğer maddeleri yüklenmişler. Çıraklar, çocuklar ve delikanlı satıcılar hep bir koşuşturma içindeymiş gibi canlı ve içerisiyle dışarı pek belli olmayan satış yerlerinin malların ve uyduruk tezgahların arasında bir görünüp-bir kayboluyor.

Biraz önce yanından geçtiğimiz, **Mahremiye Camisi**'nin yanındaki üçgen meydancığa bakan köşedeki turşucunun önüne nerdeyse bir bar gibi düzenlenmiş yüksekçe tezgahın üzerine her biri farklı renkte ve kıvamda olan turşu sularının durduğu şişeler ve cam kavanozlardan yansıyan çok saydam ve renkli ışıklar, göz alıcı güzellikte... Tezgaha yaslanarak turşu suyu içen delikanlılar aralarında gülüşüp-şakalaşıyor.

İnsanlar küçük çarşı meydancığında ayakta birikiyor; kimi bisikletini duvara yaslamış turşu suyu içiyor, şimdi dağılıverecekler ve çarşı halkının arasında kaybolacaklar. **Ulu Cami**'ye doğru geri yürümeye başlıyoruz, ama önce künefe yiyeceğiz. Dört yol ağızlarının birinde, çarşı kalabalığının tam ortasında küçük mermer havuzları/ kurnaları olan çeşmeler topluluğu var. Bu sıcakta çarşının ortasında akan bir su görmek çok hoş oluyor. İnsan ferahlık veriyor.

Antakya, yeniden

Bu çarşı, hem Antakya'nın gündelik yaşamının temposunu, renklerini, akışkanlığını ve dokusunu/ kokularını yansıtıyor hem de kentin kendine ait olan kültürünü/ Antakyalıların nasıl taşımakta olduğunu... Kentin tarihsel olarak canlı bir biçimde her gün tekrarlanan ve yeniden kurulan kamusal alanını ve bu alandaki etkileşimleri, o yerel ve çoğul hali, kamusal mekanı ve onun hem kalıcı ve kuşaktan kuşağa devretmiş öğelerini hem de gelip-geçici ve nerdeyse uçucu ve derme-çatma eklentilerini, görüyoruz. Gündelik

yaşama pratik olarak girmiş yeni teknolojilerle kadim gelenekler, her şeyiyle iç-içe, olağan bir doku halinde bir arada yaşıyor.

Bu çarşı yiyecek ve içecekleriyle, baharatlarıyla ve kumaşları-elbiseleriyle, sesi ve kokusuyla yüzyıl önce de böyle yaşıyordu belki, 500 yıl önce de ve **Roma** döneminde de, Haçlı krallıklarına/ kontluklarına komşu olduğunda da... Hem kalıcı olanı ve kentin gündelik yaşamına sinmiş ve olağanlaşmış olan kentsel havayı hem de değişen ve uyduruk eklentilerilmiş gibi duran ama kolaylıkla yaşamın her ayrıntısına sinmiş o banal ve kolaylaştırıcı ucuz nesneleri, plastikleri ve naylonları, telefonları ve motosikletleri, her şeyi/ hep birlikte görüyorsunuz. Cami avlusu da çarşı da yandaki sokaktan sapılarak gidilen eski konut dokusunun içine yayılıvermiş “barlar sokağı” da böyle...

Deprem, bu Uzun Çarşı’yı ve esnafını nasıl ve ne kadar yıktı, bilmiyorum ama kentin o eşsiz hayali, bu kentin kendisini onaracak, yaralarını sarabilecek ve kendini yeniden yaşatacak güçlü kökleri olduğunu söylüyor. Kent öyle bir yıl içinde her hangi bir yere konduruluveren **TOKİ** evleriyle olmuyor. Kenti yaşatan ve ona soluk aldırان, onun kadim kültürü... O soluk, kolayca tükenmiyor.

Bunu **Urfalı Mateos** ve **Süryani** kroniklerinin anlattığı 1114 depremi sahnelerinden, belki 500 yıl sonra daha kötüsü gerçekleştiğinde, bunu betimleyen **Ermeni** kroniklerinden ve **Necmi Afsuroğlu Arkeoloji Müzesi**’nin zemininde o muazzam seramiklerin dalgalı, nerdeyse buruşturulmuş bir yorgan gibi duran halinden anlayabiliyoruz. Ama Antakya, o müthiş kent, her zaman çekici bir yıldız gibi parlayan zenginliğinin **Doğu Akdeniz**’li zarif ve kadim dokusu, her defasında yıkımları aşmış ve kendisini yeniden yaratmayı başarmış. Depremler sarsmış, ama ruhunu öldürememiş kentin... O ruh/ kimlik ya da bugün “kentin yerel kültürü” dediğimiz, o hem çok eski hem de çok yeni olan kentliler arası ilişkinin gerçekleştiği o esintili ama kadim atmosfer, Antakya’yı yeniden saracak ve onaracak...

★

Editör Notu: Uzun Çarşı Antakya'daki pek çok tarihi yapı gibi 6 Şubat depremlerinden büyük hasar gördü. Henüz restorasyon çalışması başlatılmayan çarşıda, Ramazan nedeniyle birkaç esnaf işyerini açtıysa da çarşı, eski canlı ve kalabalık görüntüsünden uzak.

Akın Atauz